

ÎMPĂRAȚI BIZANTINI ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

VASILE MĂRCULEȚ

vasmarculet@yahoo.com

Colegiul Tehnic „Mediensis” – Mediaș

BYZANTINE EMPERORS IN THE ROMANIAN TERRITORIES

ABSTRACT

During the period between the 12th-15th centuries, three Byzantine emperors were present in the Romanian territories in Northern Danube. In 1148 Manuel I Comnenos undertook a victorious campaign against the Cumans. The action helped the Byzantine Empire to institute a vigorous military control over the extra-Carpathian territories from the North of Danube. In the winter of 1365-1366 emperor Ioannes I Palaiologos traveled to the city of Buda to negotiate with Louis I the start of an anti-ottoman action. On his way there and back the emperor crossed the region of Banat where he enjoyed the hospitality of the Romanian princes. In 1423-1424 the co-regent Ioannes VIII traveled to Italy and Hungary to ask for help against the Turks. Most likely, on his way back he transited Wallachia and Moldavia to reach Chilia for boarding a ship to travel to Constantinople (translation by Theodora Mărculeț).

Keywords: Manuel I Comnenos, Ioannes I Palaiologos, Ioannes VIII, Cumans, Wallachia, Moldavia, Chilia.

Stăpânirea bizantină asupra teritoriilor de pe malul stâng al Dunării de Jos în secolele XI-XII a condus, inevitabil, la stabilirea unor legături ale Constantinopolului cu regiunile de pe malul stâng al fluviului. Sub Manuel I (1142-1180), Imperiul Bizantin își instaura un control militar strict asupra acestor regiuni. În contextul confruntărilor cu cumanii nord dunăreni, în anul 1148, războinicul basileu conduce personal o campanie împotriva acestora.

Secolul al XIV-lea înregistrează apariția pe harta politică a sud-estului european a statelor medievale românești de sine stătătoare: Țara Românească, Moldova și Dobrogea. Necesitatea obținerii consacrării lor în planul relațiilor internaționale a determinat tinerele țări românești să se orienteze spre Bizanț, perceput încă drept centrul de legitimare din lumea ortodoxă. La rândul său, Constantinopolul, măcinat de criză, confruntat îndeosebi cu vigoarea ofensivă

otomană, aflat în căutare disperată de aliați, a venit în întâmpinarea doleanțelor statelor românești, acordându-le recunoașterea solicitată. Constituirea mitropoliilor dependente de Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, marca și integrarea Țărilor Române în *oikoumene*, moment echivalent cu debutul perioadei bizantine din istoria lor. În acest context, asistăm la o intensificare a legăturilor bizantino-române. Pe fondul demersurilor întreprinse de autoritățile bizantine în scopul obținerii de ajutor politic și militar împotriva turcilor, a doua jumătate a secolului al XIV-lea și în prima parte a secolului al XV-lea înregistrează prezența unor împărați bizantini în spațiul românesc.

Campania nord-dunăreană a lui Manuel I Comnenos din 1148. În anul 1148, cumanii întreprind una din marile lor invazii în Imperiul Bizantin. Desfășurarea evenimentelor generate de acțiunea barbarilor reprezintă o confirmare certă a politicii ofensive bizantine la nord de Dunăre.

Cronicarul Ioannes Kynnamos, care prezintă pe larg desfășurarea evenimentelor din anul 1148, relatează că „*oști de sciți au trecut fluviul Istros și distrug ce întâlnesc în cale și pradă totul*” și „*au cucerit și un oraș însemnat care se adapă și el din apele Istrosului*”¹. Orașul cucerit de cumani este desemnat de cronicarul bizantin cu numele de Demnitzikos².

Identificarea orașului Demnitzikos a condus la o acută controversă în istoriografie. Nu insistăm cu discuția asupra acestor aspecte. Precizăm doar că diferiții specialiști au propus identificarea lui cu Zimnicea, S/v/îștov, Glavinitză, Dinogetia sau chiar Turnu Măgurele³.

---

¹ Ioannes Cinnamus, *Epitome rerum ab Ioanne et Alexio Comnenis gestarum*. Ad fidem Codicis Vaticani, recensuit Augustus Meineke, Bonnae, MDCCCXXXVI, III, 3; Ioannes Kinnamos, *Deeds of John and Manuel Comnenus*, Translated by Ch. M. Brand, New York, 1976, pp. 76-77; Cf. Petre Diaconu, *Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècles*, București, 1978, pp. 73-88.

² I. Cinnamus, *op. cit.*, III, 3; J. Kinnamos, *op. cit.*, p. 77; Cf. P. Diaconu, *op. cit.*, pp. 73-88.

³ Nicolae Iorga, *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, vol. III: *Les fondateurs d'État*, Bucarest, 1937, p. 70; Nicolae Bănescu, *La domination byzantine sur les régions du Bas-Danube*, în „Academie Roumaine. Bulletin de la Section Historique”, XIII, 1927, pp. 20-21; Ion I. Nistor, *Bizantinii în luptă pentru recucerirea Daciei și a Transdanubiei*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. III, t. XXV, m. 15, 1943, p. 28; V. N. Zlatarsky, *Istoriia na bălgarskata dărjava prez srednite vekove*, vol. II, Sofia, 1934, pp. 384-385; A. A. Bolșacov-Ghimpu, *La localisation de la cité byzantine de Demnitzikos*, în „Revue des Études Sud-Est Européennes”, V, 1967, 3-4, pp. 545-549; Fr. Chalandon, *Les Comnènes. II. Jean II Comnène et Manuel I Comnène*, Paris, 1912, pp. 323-325; Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, vol. III: *Bizantini, români și bulgari la Dunărea de Jos*, Editura Academiei R.S.R., București, 1971, pp. 158-160; P. Diaconu, *op. cit.*, pp. 82-86.

Succesul inițial al cumanilor s-a datorat, se pare, neglijării arătate de autoritățile bizantine apărării frontierei Dunării de Jos. Slăbirea amenințării barbare o perioadă atât de lungă de timp după 1122-1123, de la ultima mare invazie a pecenegilor în imperiu, a indus probabil o stare de siguranță materializată în diminuarea atenției acordate hotarului de pe Dunărea de Jos, situație de care cumanii au profitat în 1148.

Invazia cumană a primit imediat o ripostă pe măsură din parte împăratului Manuel I Comnenos. În fruntea forțelor terestre, împăratul *”a luat drumul către Istros, după ce poruncise să fie aduse corăbii de la Bizanț către Istros, pe la Anchialos”*⁴. Angajarea acestor impresionante efective militare și conceperea unei campanii combinate, pe apă și pe uscat, de o asemenea amploare împotriva barbarilor evidențiază clar intenția basileului de a elimina definitiv amenințarea reprezentată de aceștia.

Conform relatării lui Ioannes Kynnamos, cumanii au evitat o confruntare directă cu armata bizantină repliindu-se peste Dunăre. Retragerea le-a fost favorizată de ritmul lent cu care s-au desfășurat operațiunile terestre ale armatei imperiale, determinate de întârzierea flotei care trebuia să opereze pe Dunăre, probabil spre a le intercepta căile de retragere. Ca urmare, profitând de această situație favorabilă, *”sciții care prădaseră țara romeilor, tocmai trecuseră fluviul Istros și așezându-și corturile își făcuseră tabăra nu departe”*, pe malul stâng, consemnează Kynnamos⁵. Spre deosebire de Ioannes Kynnamos, Niketas Choniates înregistrează o ciocnire bizantino-cumană la sud de Dunăre. Abia după consumarea acesteia, susține cronicarul bizantin, barbarii ar fi degajat teritoriile sud-dunărene ale imperiului revenind la nord de fluviu⁶.

Întârzierea flotei, care a permis retragerea cumanilor pe malul stâng, a compromis, fără îndoială, obiectivul principal al campaniei: acela de a aplica barbarilor o lovitură decisivă. Hotărât însă să ducă până la capăt acțiunea împotriva cumanilor, împăratul, fără a mai aștepta sosirea flotei, a trecut cu o parte a armatei sale pe malul stâng, folosind monoxilele locale.

Forțele imperiale trecute în nordul Dunării, întărite cu contingente barbare, probabil tot turanice, înrolate în armata bizantină, sub comanda împăratului, secondat de *hypostrategosul* Giphardos, i-au urmărit pe cumani, i-au surprins și i-au zdrobit undeva într-o zonă colinară a Munteniei. Relatarea campaniei nord-dunărene întreprinsă de Manuel I își află o largă prezentare în opera lui Ioannes Kynnamos. *”Așadar – relatează cronicarul bizantin – a lăsat restul oștirii tăbărâtă*

---

⁴ I. Cinnamus, *op. cit.*, III, 3; J. Kinnamos, *op. cit.*, p. 76.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Niketas Choniatae, *Historia*, ex recensione Immanuelis Bekkeri, Bonnae, MDCCCXXXV, p. 103.

pe malurile fluviului, iar el [...], legând și așezând bărcile una de alta, trecu Istrosul cu cinci sute din soldații săi. Trebuind să înainteze a dat peste două râuri navigabile. Cum nici nu vedea deloc vreo barcă de care să se poată folosi pentru trecerea [râurilor], a poruncit alor săi ca, legând bărcile de pe Istros de cozile cailor, să le aducă la râurile amintite. Ceea ce făcându-se au trecut fără osteneanță și străbătând apoi un ținut întins ajunseră până la muntele Tenuormon, care înaintează până la hotarele Tauroscitiei (Haliciului - n.n.). Acolo, găsind tabăra sciților (cumanilor - n.n.) cu totul deșartă de oameni (plecaseră cu puțin timp mai înainte - n.n.), și-au continuat înaintarea [...]. Și aruncându-se din spate asupra sciților, se încheștă în luptă cu ei [...]. Au căzut mulți barbari și au fost prinși ca la o sută, între care era și Lazaros (Λάζαρος), bărbat de foarte mare vitejie, cu vază între căpeteniile lor. Pe ceilalți i-au scăpat vrednicia cailor și desigurile munților, foarte numeroase în acest ținut”⁷.

Campania bizantină din nordul Dunării din 1148 a primit interpretări diferite din partea specialiștilor. Spre exemplu, Ioan Ferentz identifică în relatarea lui Ioannes Kynamos numeroase elemente specifice gestelor eroice, considerând, perfect justificat, ca neplauzibilă informația cronicarului bizantin potrivit căreia împăratul s-ar fi hazardat în urmărirea cumenilor, în adâncimea teritoriului controlat de aceștia, doar în fruntea unui detașament format din 500 de soldați⁸. Fără îndoială, gruparea bizantină care a acționat la nord de Dunăre împotriva cumenilor a fost mult mai numeroasă.

Identificarea și localizarea muntelui Tenuormon, precum și a celor două râuri navigabile întâlnite de bizantini au constituit subiectul altor controverse generate în rândul istoricilor. Fără a insista asupra discuțiilor din literatura de specialitate, precizăm că muntele Tenuormon a fost localizat de specialiști în regiunea Teleorman-Ilfov, în nordul Dobrogei, nord-estul Munteniei sau sudul Moldovei, în regiunea Buzăului sau a Râmnicului Sărat, în nordul Moldovei⁹.

⁷ I. Cinnamus, *op. cit.*, III, 3; J. Kinnamos, *op. cit.*, pp. 77-78.

⁸ Ioan Ferentz, *Cumanii și episcopia lor*, Blaj, f.a., pp. 41-43.

⁹ Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Originile Craiovei 1230-1400*, București, 1878, p. 31; Alexandru D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană, vol. II: Năvălirile barbare 270-1290*, București, 1925, p. 191; N. Iorga, *Relații toponimice pentru istoria neștiută a românilor. I. Teleormanul*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. III, t. XXIII, m. 14, 1941, p. 11; N. Bănescu, *Bizanțul și romanitatea de la Dunărea de Jos*, în „Discursuri de recepție la Academia Română”, București, 1980, p. 280; I. I. Nistor, *Emanciparea politică a dacoromanilor din Transdanuvia*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. III, t. XXIV, m. 17, 1942, p. 12; Ion Donat, *Revelații toponimice pentru istoria neștiută a românilor*, în „Ramuri”, 1941, p. 4; V. N. Zlatarsky, *op. cit.*, pp. 384-385; P. Mutačiev, *Bulgares et Roumains dand l'histoire de Pays danubiens*, Sofia, 1932, pp. 308-309; Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica, II: Sprachrsete der*

Potrivit localizărilor propuse pentru muntele Tenuormon, istoricii au identificat și cele două râuri la care face referire Ioannes Kynnamos. Spre exemplu, aceștia s-au pronunțat pentru Argeș și Dâmbovița, Vedea și Teleormanul, Argeș și un braț lateral al Dunării, Bârladul și Siretul¹⁰.

O altă informație, la fel de interesantă, pe care ne-o furnizează lucrarea lui Ioannes Kynnamos în legătură cu evenimentele consumate la nord de Dunăre în 1148, se referă la capturarea de către bizantini a unei căpetenii locale, numite *Lazaros* (Λάζαρος). Cine a fost acesta ? A fost el un șef autohton de origine română sau o căpetenie cumană ? Răspunsuri categorice nu pot fi însă oferite acestor întrebări doar pe baza informațiilor pe care le deținem. O opinie deosebit de interesantă cu privire la acest aspect, acceptată de majoritatea covârșitoare a istoriografiei românești, a fost formulată de Nicolae Iorga. Potrivit acestuia, *Lazaros*, care ar putea fi de fapt un Lazăr, ”trebuie să fie deci un reprezentant al populației supuse sau un barbar creștinat sub influența ei”¹¹.

În opinia noastră, în condițiile în care acest *Lazaros* sau Lazăr a fost un autohton romanic, respectiv un român, atunci putem afirma, cu titlu de ipoteză, că ne aflăm în prezența unui potentat autohton, poate chiar a unui conducător al unei formațiuni politice locale, dependentă de cumani. Într-o asemenea situație, *Lazaros* sau Lazăr devine primul conducător cunoscut din regiunile dintre Carpați și Dunăre.

Succesul înregistrat în campania din 1148 a deschis calea Imperiului Bizantin spre instaurarea unui control militar destul de riguros asupra teritoriilor nord-dunărene extracarpătice. Stau mărturie acestei realități o serie de informații transmise de Niketas Choniates care permit concluzia potrivit căreia în deceniul șapte al secolului al XII-lea o serie de unități militare bizantine formate din vlahi operau în aceste regiuni. În 1164, acestea îl capturau pe prințul Andronikos Comnenos, care, după evadarea din închisoarea în care era deținut în urma tentativei de uzurpare împotriva lui Manuel I, căuta refugiu la Halici¹².

Rezultatele politicii nord-dunărene promovate de Manuel I Comnenos sunt clar relevate de istoricul Adolf Armbruster. În concluzie, acesta conchide că la Dunărea de Jos, basileul bizantin ”obținuse rezultate mai însemnate decât

---

Turkvölker in der bizantinischen Quellen, Berlin, 1958, pp. 305-306; A. A. Bolșacov-Ghimpu, *op. cit.*, pp. 545-549; I. Barnea, Șt. Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 157-160.

¹⁰ N. Bănescu, *op. cit.*, p. 280; A. A. Bolșacov-Ghimpu, *op. cit.*, pp. 545-549; I. Barnea, Șt. Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 157-160; P. Diaconu, *op. cit.*, pp. 82-86.

¹¹ N. Iorga, *Histoire des Roumains*, III, p. 70.

¹² N. Choniatae, *op. cit.*, p. 171.

Iustinian; în adevăr, el reușise să cuprindă în Imperiul Bizantin o mai mare parte din Dacia sudică, în formă de semidependență”¹³.

Controlul militar ferm exercitat de Imperiul Bizantin asupra teritoriilor extracarpătice locuite de români în a doua parte a domniei lui Manuel I Comnenos, avea să-și arate importanța strategică în condițiile conflictului bizantino-maghiar din 1166-1167. În noul context militaro-politic apărut la Dunăre, teritoriile extracarpătice vor servi forțelor imperiale ca regiuni de tranzit și baze de atac împotriva stăpânirilor din interiorul arcului carpatic ale regilor maghiari. Cel mai elocvent exemplu în acest sens îl reprezintă conceperea și executarea campaniei antimaghiare din anul 1166, la care în cadrul trupelor imperiale au participat și numeroși vlahi¹⁴.

Pe fondul contextului prezentat, bizantinii reluau contactele cu romanitatea nord-dunăreană. Ca urmare, referindu-se la românii din armata bizantină participanți la campania antimaghiară din 1166, Ioannes Kynnamos subliniază originea lor latină, precizând că ”*se spune că [ar fi] colonii de demult ai celor veniți din Italia*”¹⁵.

Identificarea regiunilor de proveniență ale vlahilor menționați de Ioannes Kynnamos și Niketas Choniates s-a constituit într-o importantă controversă în istoriografie. Unii istoricii au considerat că vlahii din cele două surse erau originari din sudul Dunării, alții că erau români din nord¹⁶. Cert rămâne faptul că un răspuns categoric este dificil de formulat. Nu este însă exclus ca în cadrul forțelor bizantine să se fi reunit reprezentanți ai ambelor ramuri ale romanității orientale. Pe baza unor asemenea constatări, Adolf Armbruster conchidea că ”*ne aflăm aici înaintea primei dovezi despre conștiința originii romane la românii nord-dunăreni*”¹⁷.

Moartea lui Manuel I Comnenos (1180) a pus capăt ambițiilor sale cu privire la refacerea imperiului universal. La rândul său, criza generalizată a Imperiului Bizantin instalată după această dată a anulat orice politică activă a Constantinopolului în nordul Dunării de Jos.

Prezența lui Ioannes V Palaiologos în Banat (1366). Stabilirea turcilor în Peninsula Balcanică a condus la apariția unei amenințări directe la adresa

---

¹³ Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Editura Enciclopedică, București, 1993, p. 32.

¹⁴ I. Cinnamus, *op. cit.*, VIII, 3; J. Kinnamos, *op. cit.*, p. 195.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Cf. Eugen Stănescu, *Les «Βλάχοι» de Kinnamos et Choniatès et la présence militaire byzantin au nord du Danube sous les Comnènes*, în „Revue des Études Sud-Est Européennes”, IX, 3, 1971, pp. 585-593; Cf. A. Armbruster, *op. cit.*, p. 31; Cf. Alexandru Madgearu, *Românii și armata bizantină*, în „Revista de Istorie Militară”, 1-2, 2013, p. 31.

¹⁷ A. Armbruster, *op. cit.*, p. 31.

civilizației creștine europene. Presiunea otomană la adresa stăpânilor bizantine a determinat autoritățile constantinopolitane să facă demersuri disperate pentru obținerea unui ajutor politic și militar din Apus.

Proclamarea cruciadei antiotomane de către papa Urbanus V, în primăvara anului 1363, la care urmau să participe Ludovic I de Anjou, regele Ungariei, Pierre de Lusignan, regele Cyprului, și Amedeo VI (Il Conte Verde), contele de Savoya, unchiul împăratului Ioannes I Palaiologos (1341-1376, 1379-1391), a fost în măsură să-i dea noi speranțe basileului, cu atât mai mult cu cât scopul declarat al acțiunii era eliberarea *Romaniei* de sub turci¹⁸. Aparentul succes înregistrat în organizarea cruciadei era comunicat cu mult entuziasm de Pontiful roman împăratului bizantin, la 18 aprilie 1365¹⁹.

Ca răspuns la îndemnul din Apus, în iarna anilor 1365-1366, basileul, însoțit de doi dintre fiii săi, Manuel și Mihail, s-a deplasat, fără ezitare, spre Buda cu scopul ”să dea o direcție precisă cruciadei, să clarifice viitoarele raporturi din Balcani, în criză după instalarea emiratului turc sub Murâd I (1363-1389) în Thracia și vădita aplecare spre acesta a țarului bulgar de Târnovo, Ivan Alexandru (1331-1371)”²⁰.

Călătoria împăratului Ioannes V Palaiologos și a suitei sale la Buda își află o succintă prezentare într-un discurs al demnitarului imperial Demetrios Kydones. Conform relatării autorului bizantin, ”în miez de iarnă, peste așteptările tuturor, a ieșit în largul Pontului și a urcat cu corabia pe Istros, nu traversându-l de pe un mal pe celălalt, ci ferindu-se de maluri ca de niște stânci ascunse sub apă. A pornit cu oameni puțini, de păreau că nu-i sunt de ajuns nici pentru ca să-l slujească la masă, urmând să se roage de fiare mai degrabă decât de oameni; și avea să-i convingă să ia armele pentru noi și să înfrunte primejdii ei, niște străini pentru libertatea noastră”²¹.

Relatarea transmisă de Demetrios Kydones ne oferă extrem de puține informații cu privire la demersurile făcute de împăratul bizantin la curtea din Buda. Nu insistăm asupra acestor aspecte care nu prezintă importanță deosebită pentru

---

¹⁸ Vasile Mărculeț, *Relațiile Imperiului Bizantin și ale republicilor maritime italiene cu Țările Române până în secolul al XV-lea*, Editura ISTROS, Brăila, 2013, p. 77.

¹⁹ Joseph Gill, *John V Palaeologus at the court of Louis I of Hungary (1366)*, în „Byzantinoslavica”, XXXVIII, 1, 1977, p. 31.

²⁰ Sergiu Iosipescu, *Balica, Dobrotiță, Ioancu*, Editura Militară, București, 1985, p. 112; Cf. P. Datta, *Spedizione in Oriente di Amedeo VI conte di Savoia provata con inedite documenti*, Torino, MDCCCXXVI, p. 106.

²¹ Demetrii Cydonii, *Ad Romaeos deliberative*, în ”Patrologiae cursus completus”, accurate J.-P. Migne, *Patrologiae Graecae*, t. CLIV, Lutetiae Parisiorum, 1866, col. 1.000; *Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României)*, vol. III, Editura Academiei R.S.R., București, 1975, pp. 524-525.

subiectul abordat în prezentul studiu. De altfel, asupra lor s-au oprit cu multă atenție alți specialiști²².

Așa cum se cunoaște, însă, la revenirea de la Buda, la începutul anului 1366, împăratul bizantin și însoțitorii săi au fost blocați de țarul bulgar Ivan Alexandru și de coregentul Ivan Šišman, la Vidin, cetate aflată din 1365 sub stăpânire maghiară. A fost nevoie de intervenția militară a contelui Amedeo VI, aflat în cruciadă împotriva turcilor, și de colaborarea cu acesta a despotului Dobrotici al Dobrogei pentru a impune autorităților bulgare deblocarea împăratului de la Vidin pentru a-și putea continua drumul spre Constantinopol²³.

Aspectul care prezintă importanță pentru demersul nostru este constituit de prezența, pentru scurtă vreme, a împăratului bizantin în Banat. Faptul este confirmat de o scrisoare de prin septembrie 1369 adresată de cnezii români din districtul Caransebeșului banului Benedict Himfy, prin care își arătau imposibilitatea de a-i pune la dispoziție suma de 300 de florini, solicitată de acesta. Între argumentele invocate se numără și cheltuielile făcute cu găzduirea basileului de la Constantinopol. Referindu-se la acest aspect, autorii scrisorii precizează că, *”apoi, domnul Dionisie voievodul, a adus cu sine pe împăratul grecilor, cărora, după porunca domnului nostru regele, le-am dat o găzduire atât de bună încât cu atâtea cheltuieli am fi putut să cinstim [chiar] pe domnul nostru regele. În timpul acesta, tot în acea vreme de iarnă, a venit domnul nostru regele împreună cu numitul împărat, cărora atunci le-am dat o găzduire atât de bună încât au căzut numai asupra noastră cheltuielile atât de mari pentru acea găzduire, din care n-am izbutit până acuma să plătim niciun dinar, și anume două sute șazeci și patru de florini au căzut în întregime numai asupra celor din cetate, iar din districtul acelei [cetăți] au rămas neplătiți o sută cincizeci de florini”*²⁴.

Prezența împăratului bizantin în spațiul românesc a primit unele interpretări interesante din partea unor specialiști. Spre exemplu, Sergiu Iosipescu, referindu-se la faza de debut a călătoriei lui Ioannes V la Buda conchide că *”în preajma plecării din Constantinopol sau chiar în drumul spre Buda”, basileul ”consacrare poziția vechiului său aliat, domnul Dobrotiță (Dobrotici - n.n.), prin titlul despotal, după cum recunoscuse succesiunea liberă a lui Vladislav I în scaunul Țării Românești”*²⁵.

---

²² Francisc Pall, *Encore une fois sur le voyage diplomatique de Jean V Paléologue en 1365/66*, în „Revue des Études Sud-Est Européennes”, IX, 1971, 3, pp. 535-540; J. Gill, *op. cit.*, pp. 31-38.

²³ F. Bollati di Saint-Pierre, *Illustrazioni della spedizione in Oriente di Amedeo VI (Il Conte Verde)*, Torino, MCM, pp. 82-85, 88-89, 94-95; Cf. P. Datta, *op. cit.*, pp. 112-117, 123-135.

²⁴ *Documenta Romaniae Historica*, D. *Relații între Țările Române*, vol. I (1222-1456), Editura Academiei R.S.R., București, 1977, pp. 96-97, nr. 55.

²⁵ S. Iosipescu, *op. cit.*, p. 112.

Argumentul principal adus de Sergiu Iosipescu în susținerea teoriei sale îl reprezintă titlul de despot cu care Dobrotici apare pentru prima oară în noiembrie 1366, în cronica expediției contelui de Savoia²⁶. Dacă în cazul lui Dobrotici putem admite ipotetic, pe baza legăturilor existente între acesta și dinastia Palaiologilor, că opinia exprimată poate fi veridică, în ceea ce-l privește pe Vladislav I ”*recunoașterea succesiunii libere*” a lui la tronul Țării Românești de către împăratul Bizanțului rămâne, în condițiile în care nu dispunem în prezent de nicio informație care să o susțină, o simplă supoziție.

Revenind la scrisoarea cnezilor români din Caransebeș, informațiile cuprinse în aceasta permit constatarea potrivit căreia împăratul Ioannes V Palaiologos și suita lui, însoțiți de autoritățile maghiare, au tranzitat districtul Caransebeșului, unde au primit găzduire din partea potenților locali, atât la deplasarea spre Buda, cât și la revenirea din Ungaria. Conform concluziei formulate de cercetătoarea Maria Holban, împăratul bizantin a sosit la Vidin pe la sfârșitul lunii ianuarie sau începutul lunii februarie 1366, când, însoțit de voievodul Dionisie al Transilvaniei, la momentul respectiv și căpitan al cetății și districtului Vidinului, s-a îndreptat, prin Caransebeș, spre Buda²⁷. Potrivit aceleiași specialiste, dialogul maghiaro-bizantin de la Buda a fost unul extrem de scurt, astfel că la sfârșitul lunii februarie sau la începutul lui martie 1366, împăratul bizantin, în drum spre Vidin, însoțit de regele Ungariei, a fost iarăși oaspetele cnezilor români din Caransebeș²⁸.

Informațiile transmise de scrisoarea cnezilor români din Caransebeș către Benedict Himfy ne relevă însă faptul că prezența împăratului bizantin și a însoțitorilor săi în zonă nu a fost una benefică. Cheltuielile făcute cu găzduirea acestora, atât la deplasarea spre Buda, cât și la revenirea din Ungaria, au depășit puterea financiară a districtului. Acestea au fost atât de mari încât nici la peste trei ani de la consumarea evenimentelor nu erau încă achitate, continuând să apese considerabil asupra situației financiare a districtului Caransebeșului și a cetății omonime.

Trecerea împăratului Ioannes VIII Palaiologos prin Țara Românească și Moldova (1424). O ultimă prezență imperială bizantină în Țările Române se înregistrează la sfârșitul primului sfert al secolului al XV-lea. Protagonistul său a

---

²⁶ F. Bollati din Saint-Pierre, *op. cit.*, p. 88; Cf. S. Iosipescu, *op. cit.*, p. 112.

²⁷ Maria Holban, *Contribuții la studiul raporturilor dintre Țara Românească și Ungaria angevină (Rolul lui Benedict Himfy în legătură cu problema Vidinului)*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, I, 1956, p. 15.

²⁸ *Ibidem*.

fost Ioannes VIII Palaiologos, la momentul respectiv asociat la domnie al tatălui său, împăratul Manuel II Palaiologos (1391-1425).

Ofensiva otomană a condus la pierderea de către Imperiul Bizantin a tuturor teritoriilor sale balcanice. Ca urmare, la începutul secolului al XV-lea, imperiul mai stăpânea Constantinopolul, cu un redus teritoriu din jurul său și câteva posesiuni minuscule în Thracia, pe litoralul pontic. Însuși Constantinopolul a fost supus asediului de câteva ori. Situația disperată a obligat autoritățile bizantine la noi demersuri diplomatice pentru a obține ajutor militar din Apus. În acest context, s-a consumat și scurta prezență a coregentului Ioannes VIII în spațiul românesc.

În căutare de ajutor, la 15 noiembrie 1423, coregentul Ioannes VIII a întreprins o călătorie în Italia și Ungaria, pentru a solicita sprijin împotriva turcilor²⁹. Rezultatele înregistrate de demersurile lui Ioannes VIII au fost însă nesemnificative.

Din *Memoriile* lui Georgios Sphrantzes, un apropiat al familiei imperiale, aflăm că după încheierea vizitei în Ungaria, *”la sfârșitul lui octombrie din anul 33 (6933=1424 - n.n.), împăratul kyr Ioannes s-a întors la Constantinopol dinspre Chilia de la Dunăre, corăbii plecând într-acolo de la Constantinopol”*³⁰. Anterior acestui moment, pe când Ioannes VIII se afla încă în Ungaria, Georgios Sphrantzes relatează că în scrisorile trimise la Constantinopol coregentul bizantin comunica faptul *”că e sănătos și că pornește cu bine înspre părțile de la Marea Țară Românească și ca să vină corăbii în localitatea Chilia ca să-l ia și să-l aducă”*³¹.

Ulterior, informațiile transmise de Georgios Sphrantzes aveau să fie preluate de Makarios Melissenos (Pseudo-Phrantzes) în *Cronica* sa redactată în secolul al XVI-lea. Referitor la aceste aspecte, Makkarios Melissenos consemnează că *”la sfârșitul lui Octombrie din anul 6933, împăratul kyr Ioannes s-a întors la Constantinopol prin partea ce vine în josul fluviului Istros, printr-o localitate numită Chilia, trireme plecând într-acolo de la Constantinopol. Căci trimise din Ungaria de mai înainte un om de altă limbă și de alt neam, ca să vină pe uscat cu un răvaș cifrat”,* în care se preciza *”că era sănătos și avea să meargă cu bine înspre părțile de pe la Marea Țară Românească și să vină trireme la locul numit Chilia să-l ia și să-l aducă”*³².

Momentul preluării coregentului bizantin de pe litoralul românesc al Mării Negre este înregistrat de o cronică minoră, publicată de lingvistul grec Spiridin Lambros, și valorificată în istoriografia românească de Nicolae Iorga. Cronică

²⁹ Georgios Sphrantzes, *Memorii 1401-1477*. În anexă Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos, *Cronica 1258-1481*, București, 1966, XII, 3.

³⁰ *Ibidem*, XIII, 1.

³¹ *Ibidem*, XIII, 3.

³² Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos, *Cronica 1258-1481*, Georgios Sphrantzes, *Memorii 1401-1477*, ed. V. Grecu, București, 1966, pp. 258-259.

semnalează plecarea, la 13 septembrie 6933 [1424], a celor două vase trimise să-l preia pe Ioannes VIII de la Asprokastron (Cetatea Albă) și să-l transporte la Constantinopol, unde, potrivit aceleiași surse, a ajuns în noiembrie³³.

Analiza celor două surse ne relevă o serioasă contradicție între informațiile transmise cu privire la locul de îmbarcare a coregentului Ioannes VIII pentru deplasarea la Constantinopol. Sesizând acest fapt, Nicolae Iorga conchidea că ”*e admis că Ioan s-a coborât la Chilia numai, unde aceleași corăbii veniră să-l caute, cum spune Phrantzes, cronicarul totuși așa de bine informat, al casei lui Manuil*”³⁴.

Informațiile transmise de sursele bizantine cu privire la prezența coregentului Ioannes VIII Palaiologos în spațiul românesc au primit interpretări diferite din partea istoricilor. Ca întotdeauna în astfel de situații, unii au exacerbat importanța acestora, alții au diminuat-o printr-o abordare excesiv de restrictivă. Precizăm însă că, aproape fără excepție, specialiștii amintiți și-au îndreptat atenția în special asupra prezenței coregentului bizantin în Moldova. Au contribuit la aceasta, în primul rând, informațiile referitoare la respectivul aspect, cu multe inexactități de altfel, cuprinse în unele lucrări ale istoriografiei moldovenești din secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

În lucrarea sa *Descriptio Moldaviae*, scrisă în 1714, Dimitrie Cantemir afirmă în câteva rânduri faptul că împăratul Ioannes VIII Palaiologos i-a recunoscut lui Alexandru cel Bun ”*titlul de despot*” și l-a cinstit cu o ”*coroană regească*”³⁵. Potrivit eruditului moldovean, aceste fapte s-au petrecut ”*în vremea sinodului de la Florența*”³⁶.

Informațiile transmise de Dimitrie Cantemir necesită câteva precizări. În primul rând, faptele amintite nu s-au putut consuma în timpul Conciliului unionist de la Ferrara-Florența, desfășurat între 1438 și 1439, deoarece la momentul respectiv Alexandru cel Bun nu mai era în viață. În consecință conchidem noi, evenimentul pe care îl are în vedere cărturarul moldovean este trecerea prin Moldova a lui Ioannes VIII în 1424, pe care însă îl datează greșit în timpul conciliului florentin.

---

³³ N. Iorga, *Noi știri byzantine despre istoria românilor*, în „Revista Istorică”, XX, 1-3, 1934, p. 45.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Demetrius Cantemir, *Descriptio Moldaviae – Demetrii Cantemirii Moldaviae Principis, Descriptio antiqui et godierni status Moldaviae*, ad fidem codicum duorum in Bibliotheca Academiae Mosquitanae Scientiarum Seruatorum post Alexandrum Papiu-Ilarian iterum edita 1714, II, I; II, II; II, VI; Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, ed. L. Manu, București, 1981, pp. 60, 69, 127.

³⁶ *Ibidem*, II, I; *Ibidem*, p. 60.

În 1723, mitropolitul Gheorghe II al Moldovei redacta o *Istorie pentru prea sfânta icoană a prea sfintei stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Mariei, ce s-au aflat în scrisorile sfintei mitropolii a Moldovei*, în care reia problema întâlnirii dintre Alexandru cel Bun și Ioannes VIII Palaiologos din 1424. În relatarea lui, arhiereul moldovean susținea că înaintea Conciliului de la Ferrara-Florența, ”fiind la Țarigrad împărat creștinesc Manuil Paleologul, iar fiul lui Ioann Paleologul era la Beciu (sau Viiana) fiindcă era ginere chesariului din Beciu. Iară la vremea bătrânețelor lui Manuil Paleologul au trimis la Beciu la fiul său Ioann, chemându-l să meargă la Țarigrad, să fie împărat în locul lui Mihail tatăl său. Deci mergând să treacă la Țarigrad au venit pe la Țara Moldovei și au eșit într-o întâmpinare fericită Alexandru Voievod cu tot sinatul. Asemenea și preasfințitul mitropolit kyr Iosif, cu tot clirosul bisericesc după cum se cuvine unui împărat creștinesc și l-au petrecut până la cetatea Chilia la Dunăre [...]. Și s-au făgăduit luminatul împărat cum că deaca va merge la Țarigrad, va face Moldavia ca Ohridul și ca Chiprul să fie nesupusă și neplecată niciunii eparhii. Și mergând la Țarigrad au luat împărăția [...]. Și strângând sobor cu patru patriarhi și cu toți mitropoliții, au rădicat Mitropolia Moldovei de supt ascultarea Ohridului și au așezat-o să fie ca un patriarh, precum iaste Ohridul și Chiprul, așa și Moldavia”³⁷.

Un deceniu mai târziu, în cronică sa intitulată *Istoria Țerii Românești și a Moldovei*, compilată în 1733, Vasile Buhăescu Cămărașul consemna că în vremea lui Alexandru cel Bun ”venit-au pre la Moldova și Andronic Paleologul (Ioannes VIII - n.n.), fiul lui Manuil Paleologul, împăratul grecilor și ginere chesariului de Beciu, fiind el de la Beciu s-au pohtit a vedea țara Moldovei. Petrecutu-l-au Alexandru Vodă cu multă cinste până la Galați. Carele pre urmă stând împărat în locul lui tatâne-său, atuncea au dezlipit Mitropolia Moldovei de supt ascultarea Ohridii, făcând-o ca și Ohrida, trimițând mitropolitului mitră și sacos, cum și lui Alexandru Vodă corună și alte daruri scumpe împărătești”³⁸.

La începutul secolului al XIX-lea, aceeași idee era reluată de Dionisie Fotino. În lucrarea sa, *Istoria Daciei*, acesta conchidea că ”întorcându-se de la Viena Andronic Paleologul, fiul lui Manuil împăratul Constantinopolului, și ginere al împăratului Austriei, a trecut prin Moldova. Alexandru, făcându-i mari onoruri și ceremonii, l-a petrecut până la Galați. După aceasta, Andronic ajungând a se sui pe tronul împărăției, a trimis lui Alexandru Vodă diademă (coroană)

³⁷ Apud Ciprian Zaharia, *Iosif I Mușat întâiul mare ierarh roman. Noi mărturii privind viața culturală și spirituală a Moldovei în secolele XIV și XV*, Arhiepiscopia Romanului și Hușilor, 1987, p. 262.

³⁸ *Cronica lui Vasile Buhăescu Cămărașul*, ed. Em. E. Kretzulescu, în „Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie”, XIV, 1913 (1914), p. 160.

împărătească împreună cu alte daruri, iar mitropolitului Moldovei sac și mitră precum și icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului”³⁹.

Într-un discurs rostit în 1837, preluat de episcopul Melchisedec Ștefănescu, Alexandru Hașdeu susținea că ”prințul Alexandru cel Bun, primind diadema împărătească de la împăratul grec Andronic paleologul, a întemeiat la Suceava o școală juridică după modelul celei din Constantinopol, în care, oameni învățați, aduși din Bizanț, tâlcuiau pravilele numite Vasilicale, precum și o școală greco-latină-slavonă pentru clerul bisericesc”⁴⁰.

În aceeași epocă își exprima opinia asupra informațiilor transmise de Georgios Sphrantzes, respectiv asupra evenimentelor din anul 1424, și Gheorghe Asachi. În broșura intitulată *Descrierea istorică a tabloului ce înfățișează pe Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, când au primit coroana și hlamida de la ambasadorii împăratului Ioan Paleologul II*, publicată la Iași în 1839, al cărui text a fost reluat în nuvela *Alexandru cel Bun*, acesta afirmă că în 15 noiembrie 1424 împăratul Manuel II Palaiologos îl trimise ”pe fiul său, imperatorul Ioan, la Buda spre a negocia o alianță în contra turcilor. Cercând pretutindene a-și face aliați și deșteptând pretutindene inimi asupra lui Amurat, imperatorul Ioan, la înturnarea sa din Ungaria, retrecu Munții Carpați și deștinse în Moldova, la începutul lunei octomvrie, anul 1425. Reputațiunea lui Alexandru cel Bun îl atrăsă acolo. Un imperator de Bizanț cu atâta mai mult era închinat în Moldova, pentru că el era considerat de șef și protector al Bisericii ortodoxe. Prin urmare, Alexandru, acompaniat de mitropolitul Iosif, de curtea și de gvardia sa, mersese spre întâmpinare până la marginile țării cu o ceremonie religioasă, la care se adună un număr mare de popor din toate părțile Moldovei. Încongiurat de toată pompa bisericească și precedat de oameni de oaste, imperatorul intră în Suceava [...]. Imperatorul avu conferenți cu Alexandru, a regulat și relațiunile imperiului cu Moldova. Spre a da însă un omagiu public virtuțelor lui Alexandru, a-l atrage în interesele sale și spre a mai restrânge legăturile de o amicie folositoare cauzei comune, imperatorul rezolu a-i face un prezent imperial onorific, unicul de care putea atuncea dispoza deștinzitoriul cezarilor. De asemenea, aflând că mitropolitul țării atârna de acel de Okrida, el promise că, înturnându-se la Constantinopoli, va face independent scaunul arhiepiscopal al Moldovei, în asemănare cu acel de la Cipros și de la Okrida. Novela despre îmbolnăvirea imperatorului Manuel a grăbit călătoria fiului. Alexandru însărcină pe un moldovean confident de a merge înainte imperatorului Ioan și a duce la Constantinopoli novela neîntârziei sale înturnări.

³⁹ Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Muntenesti și a Moldovei*, Editura VALAHIA, București, 2008, pp. 417-418.

⁴⁰ Apud Melchisedec Ștefănescu, *Viața și scrisorile lui Grigorie Țamblac*, București, 2010, pp. 10-11.

Atuncea principele în persoană, cu toată curtea sa și cu înaltul cler, au acompaniat până la marginile țării pe Ioan, care sosi la cetatea Chilia, situată la gura Dunărei [...]. Îndată ce se sui pe tron după moartea părintelui său, imperatorul Ioan își aminti de ospitalitatea lui Alexandru, mai ales că interesele politice nu erau mai puțin puternice de a cultiva amiciția sa. Rezolând de a împlini datoria contractată, el a reunit în consiliu patru patriarhi și episcopi și prin un act solenel eliberă arhiepiscopatul Moldovei de supremația Okridei, înălțându-l independent, ca pe un patriarh”⁴¹.

La mijlocul secolului al XIX-lea, arhimandritul Neofit Scriban identifica și el în evenimentele anului 1424 o așa-zisă autocefalie a Bisericii Moldovei. ”Împăratul Ioan Paleologul – susținea el –, în călătoria sa de la Viena trece prin Moldova și face pe mitropolitul ei neatârnat de Ohrida numindu-l în diplomul ce-i dă *Αφτοκέφαλος*”⁴².

Trecerea prin Moldova a lui Ioannes VIII Palaiologos la revenirea de la Buda spre Constantinopol este susținută și de unii istoricii ai zilelor noastre. Aceștia nu exclud nici ei posibilitatea unei întâlniri a coregentului bizantin cu Alexandru cel Bun. În acest sens s-au pronunțat unii cercetători precum Nicolae Grigoraș sau Ștefan S. Gorovei.

Nicolae Grigoraș este de părere că în octombrie 1424, când s-a întors de la Buda, Ioannes VIII ”ultimul popas l-a făcut în Moldova, de unde pentru a ajunge acasă, s-a imbarcat pe corăbii la Cetatea Albă sau la Chilia, care se afla în »Valahia Mare»”⁴³. În ceea ce privește afirmațiile lui Dimitrie Cantemir, le atribuie unei tradiții apărute la începutul secolului al XVIII-lea, potrivit căreia Alexandru cel Bun a primit însemne regale din partea împăratului Ioannes VIII Palaiologos⁴⁴. În concluzie, conchide Nicolae Grigoraș, ”este indiscutabil că Alexandru cel Bun a avut relații strânse cu Bizanțul și că în organizarea de stat a introdus legislația bizantină prin Basilicale, a completat ierarhia administrativă, noii dregători primind atribuții și denumiri similare cu cele ale celor din anturajul împăratului bizantin”⁴⁵.

Ștefan S. Gorovei susține și el că ”în 1424, când împăratul Ioan Paleologul, întorcându-se de la Buda, a trecut pe pământul românesc pentru a se imbarca la Chilia pentru Constantinopol, se pare că domnul Moldovei a avut o

---

⁴¹ Gheorghe Asachi, *Nuvele istorice a României*, t. I. Iași, 1867, pp. 40-42; Gh. Asachi, *Nuvele istorice*, ed. P. V. Haneș, București, 1915, pp. 49-51.

⁴² Nicolae Scriban, *Scurtă istorisire și hronologie despre Mitropolia Moldovei*, Paris, 1857, pp. 7-8.

⁴³ Nicolae Grigoraș, *Țara românească a Moldovei până la Ștefan cel Mare (1359-1457)*, Iași, 1978, p. 107.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 107-108.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 108.

întrevedere cu el”⁴⁶. Nu respinge nici el categoric opinia lui Dimitrie Cantemir cu privire la primirea de către Alexandru cel Bun a coroanei regale și a titlului de despot, precum și la preluarea de către domnul Moldovei a unor extrase din *Basilicale* pentru a le folosi ca norme de drept în țară⁴⁷. ”Cum o scrisoare de la sfârșitul domniei lui Alexandru – conchide el cu privire la acest ultim aspect – evidențiază «lipsa codicelor de legi» în Moldova, capitolul juridic al activităților domnului moldovean a fost pus sub semnul întrebării. Credem, însă, că receptarea – fie și fragmentară sau rezumativă – a dreptului bizantin sub Alexandru cel Bun, în cadrul acelei perioade de influență greacă [...], nu poate fi negată prin această mențiune [...]; recent, s-a arătat că ar fi posibilă receptarea unui «sinopsis mic», adică o formă rezumativă a *Basilicalelor*”⁴⁸.

La polul opus se situează opiniile unor istorici contemporani care pun sub semnul întrebării, total sau parțial, opiniile cu privire la o trecere prin Moldova a lui Ioannes VIII Palaiologos și la o eventuală întrevvedere a acestuia cu Alexandru cel Bun, în toamna anului 1424. Aceștia atribuie asemenea păreri exclusiv unei tradiții formate pe la începutul secolului al XVIII-lea. În acest sens s-au exprimat, spre exemplu, Alexandru Elian și Constantin Cihodaru.

Din punctul de vedere al lui Alexandru Elian, trecerea lui Ioannes VIII prin Moldova, ”neidentificată de altfel de niciun izvor român sau străin, poate fi socotită ca un element imaginat de tradiția moldovenească și încorporat povestirii mitropolitului Gheorghe”⁴⁹. Ca urmare, conchide acest istoric, ”ca adevăr istoric ni se va îngădui să nu reținem decât trecerea basileului prin Chilia, încă nu moldovenească, unde nu avea ce căuta Alexandru cel Bun, cu clerul și cu «tot sinatul», ca să întâmpine pe tânărul călător venit din Țara Românească, întors cu puține roade din Apus și îndreptându-se grăbit spre Bizanțul în care se afla suferind părintele său”⁵⁰.

Veridicitatea afirmațiilor lui Dimitrie Cantemir cu privire la primirea coroanei regale de către Alexandru cel Bun din partea lui Ioannes VIII Palaiologos și a întâlnirii domnului moldovean cu coregentul bizantin este primită cu rezerve și de Constantin Cihodaru. Acesta susține că ”din izvoarele contemporane nu se cunoaște nimic în legătură cu întrevederea dintre Alexandru și împărat și despre darurile pe care acesta le-ar fi făcut domnului. Se pare că afirmațiile lui Cantemir

⁴⁶ Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, Editura Albatros, București, 1976, p. 45.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 46.

⁴⁹ Alexandru Elian, *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*, în „Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare”, vol. îngrijit de M. Berza, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 130.

⁵⁰ *Ibidem*.

au la bază o tradiție formată târziu, pe la începutul secolului al XVIII-lea la Mănăstirea Neamț”⁵¹.

Din punctul nostru de vedere, informațiile transmise de sursele bizantine cu privire la trecerea lui Ioannes VIII Palaiologos prin Țările Române în 1424 trebuie abordate mai nuanțat. Considerăm că ele se cuvine a fi raportate la relațiile dintre Imperiul Bizantin, Țara Românească și Moldova la momentul respectiv.

În toamna anului 1424 domn al Țării Românești era Dan II (1422-1431, cu întreruperi) aflat la prima sa domnie. Din informațiile transmise de cronicarul bizantin Doukas cunoaștem că această primă ocupare a tronului de Dan II s-a realizat atât cu sprijinul Bizanțului, cât și al Moldovei. Dan, care s-ar fi aflat la Constantinopol în timpul asediului orașului de către Murâd II (1422), după eșecul turcilor, scrie Doukas, ”s-a închinat împăratului și-i cerea slobozenie să plece pe drumul cel mai drept acasă. Împăratul dându-i toată cinstea, l-a urcat pe una din cele mai mari corăbii și l-a trimis pe Marea Neagră la Cetatea Albă. Acolo boierii Țării Românești ce se aflau, l-au proclamat pe el domn și l-au pus în domnia bunicului (unchiului - n.n.) său omorându-l pe feciorul din flori al lui Mircea”⁵².

Pe baza acestor informații putem identifica existența în toamna anului 1424 a unor relații strânse între Imperiul Bizantin, Țara Românească și Moldova sub steagul luptei antiotomane. Fără îndoială, acest fapt a putut constitui factorul determinant pentru ca Ioannes VIII Palaiologos să opteze pentru trecerea prin Țările Române la revenirea de la Buda.

Trecerea prin Moldova a coregentului Ioannes VIII Palaiologos în 1424 nu a fost un caz singular. Fără îndoială, ca urmare a bunelor relații existente între statul românesc est-carpatic și Imperiul Bizantin, și alți înalți demnitari constantinopolitani au ales în deplasările lor spre Europa Apuseană, în prima jumătate a secolului al XV-lea rutele moldovene. Spre exemplu, în 1423 prințul Demetrios Palaiologos, fratele lui Ioannes VIII și viitor despot al Moreei, alege un asemenea itinerar pentru a călători în Apus. Din *Memoriile* lui Sylvestros Syropoulos aflăm că după ce autoritățile imperiale ”i-au aranjat călătoria în compania lui kyr Mattheos Asan, a lui Doria și a altor câțiva arhonți”, prințul bizantin, împreună cu suita sa, ”a plecat prin Asprokastron spre Ungaria în luna septembrie indictionul al doilea”⁵³. Un deceniu mai târziu, în 1434, Demetrios

---

⁵¹ Constantin Cihodaru, *Alexandru cel Bun (23 aprilie 1399-1 ianuarie 1432)*, Editura Junimea, Iași, 1984, p. 209.

⁵² Ducas, *Istoria turco-bizantină (1341-1462)*, ed. V. Grecu, Editura Academiei R.P.R., București, 1958, XXIX, 7.

⁵³ Sylvestros Syropoulos, *Vera historia unionis non verae inter Graecos et Latinos sive Concilii Florentini exactissima narration*, edidit R. Creghton, Gagae-Comitis, MDCLX, II, XI; *Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României)*, vol. IV, București, 1982, pp. 368-369.

Palaiologos conducea o altă delegație bizantină care tranzita Moldova spre Buda de unde urma să se îndrepte spre Basel pentru a participa la lucrările conciliului care începuseră în 1431. Din delegația bizantină mai făceau parte Isidoros, arhimandritul Mănăstirii Sfântul Demetrios, viitorul mitropolit al Kievului și cardinal al curiei papale, și Ioannes, Dysipathos, ginerele lui Demetrios. Delegației i se alăturase și călugărul augustinian Albertus de Crispis, din a cărui scrisoare, expediată în 24 iunie 1434 din Ulm, aflăm că, în drum spre Apus, solia bizantină trecuse „*per Walachiam Moldoaviensem*”, apoi străbătuse Transilvania, îndreptându-se spre Tisa⁵⁴.

Itinerariul urmat de Ioannes VIII din Ungaria până la gurile Dunării nu poate fi precizat cu exactitate doar pe baza sumarelor știri pe care le deținem. Acesta a putut coborî pe Dunăre până la Brăila, care aparținea Țării Românești, sau chiar până la Chilia, sau a putut urma un itinerar terestru, pe care nu-l putem preciza însă. Din considerentele pe care le-am arătat, credem că itinerariul ales de coregentul bizantin a fost cel terestru. Informațiile transmise de Georgios Sphrantzes, conform căruia de la Buda Ioannes VIII urma să pornească „*înspre părțile de la Marea Țară Românească*”, conferă, considerăm noi, consistență opiniei noastre.

Nu insistăm aici asupra discuțiilor privind apartenența Chilie. Unii istorici o atribuie Țării Românești, alții Moldovei. Din punctul nostru de vedere, situarea Chilie „*înspre părțile de la Marea Țară Românească*” nu este același lucru cu localizarea ei „*în părțile Marii Țări Românești*”, ci într-o regiune vecină acesteia, în cazul de față în sudul Moldovei și în hotarele acesteia.

Conținutul discuțiilor lui Ioannes VIII Palaiologos cu autoritățile moldovene nu se cunoaște. Respingem însă categoric ca nefondată teza susținută de unii istorici, potrivit căreia cu acest prilej Biserica Moldovei ar fi fost ridicată la rang patriarhal și i s-a recunoscut autocefalia. Fără a intra în alte discuții, precizăm doar că rangul de mitropolie a Bisericii Moldovei și statutul său de dependență de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol până la căderea Bizanțului (1453) o infirmă.

Nu excludem însă posibilitatea ca lui Alexandru cel Bun să-i fi fost recunoscut cu acest prilej statutul de domn de sine stătător sau singur stăpânitor. Semnificativ din acest punct de vedere, este după părerea noastră, titlul de *autocrator* (αὐτοκράτωρ) cu care apare domnul Moldovei la scurt timp după acest moment, pe epitrahilul de la Stara – Ladoga, din 1428 sau 1429⁵⁵. Titlul, de certă

---

⁵⁴ Al. Elian, *op. cit.*, p. 128.

⁵⁵ N. Iorga, *Patrahirul lui Alexandru cel Bun: cel dintâi chip de domn român*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. II, t. XXXV, 1912-1913 (1913), p. 344.

factură bizantină, s-a regăsit neîntrerupt în titulatura basileilor constantinopolitani. Acesta nu-i putea parveni domnului moldovean decât pe filieră bizantină.

La finalul prezentului studiu putem conchide că, în contexte politico-militare diferite, în perioada secolelor XII-XV, trei împărați bizantini au fost prezenți în spațiul românesc nord-dunărean. În 1148, basileul Manuel I Comnenos a întreprins o campanie victorioasă împotriva cumanilor. Acțiunea a deschis calea Imperiului Bizantin spre instaurarea unui control militar destul de riguros asupra teritoriilor nord-dunărene extracarpătice. În iarna anilor 1365-1366, împăratul Ioannes V Palaiologos s-a deplasat la Buda pentru a trata cu regele Ludovic I declanșarea unei acțiuni antiotomane. Atât la dus cât și la întors, basileul și suita lui au tranzitat Banatul, unde au beneficiat de ospitalitatea cnejilor români. În 1423-1424, coregentul Ioannes VIII a întreprins o călătorie în Italia și Ungaria, pentru a solicita ajutor împotriva turcilor. La revenirea din Ungaria, acesta a tranzitat, foarte probabil, Țara Românească și Moldova, pentru a se îmbarca la Chilia spre a se deplasa la Constantinopol.

Bibliografie

Adolf ARMBRUSTER, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Editura Enciclopedică, București, 1993.

Gheorghe ASACHI, *Nuvel istorice a României*, t. I. Iași, 1867.

IDEM, *Nuvel istorice*, ed. P. V. Haneș, București, 1915.

Ion BARNEA, Ștefan ȘTEFĂNESCU, *Din istoria Dobrogei, vol. III: Bizantini, români și bulgari la Dunărea de Jos*, Editura Academiei R.S.R., București, 1971.

Nicolae BĂNESCU, *Bizanțul și romanitatea de la Dunărea de Jos*, în „Discursuri de recepție la Academia Română”, București, 1980.

IDEM, *La domination byzantine sur les régions du Bas-Danube*, în „Academie Roumaine. Bulletin de la Section Historique”, XIII, 1927.

F. BOLLATI di Saint-Pierre, *Illustrazioni della spedizione in Oriente di Amedeo VI (Il Conte Verde)*, Torino, MCM.

A. A. BOLȘACOV-GHIMPU, *La localisation de la cité byzantine de Demnizikos*, în „Revue des Études Sud-Est Européennes”, V, 1967, 3-4.

Demetrius CANTEMIR, *Descriptio Moldaviae*-Demetrii Cantemirii Moldaviae Principis, *Descriptio antiqui et godierni status Moldaviae*, ad fidem codicum duorum in Bibliotheca Academiae Mosquitanae Scientiarum Seruatorum post Alexandrum Papiu-Ilarian iterum edita 1714, II, I; II, II; II, VI.

Dimitrie CANTEMIR, *Descrierea Moldovei*, ed. L. Manu, București, 1981.

Fr. CHALANDON, *Les Comnènes. II. Jean II Comnène et Manuel I Comnène*, Paris, 1912.

Niketas CHONIATAE, *Historia*, ex recensione Immanuelis Bekkeri, Bonnae, MDCCCXXXV.

Constantin CIHODARU, *Alexandru cel Bun (23 aprilie 1399-1 ianuarie 1432)*, Editura Junimea, Iași, 1984.

Ioannes CINNAMUS, *Epitome rerum ab Ioanne et Alexio Comnenis gestarum*. Ad fidem Codicis Vaticani, recensuit Augustus Meineke, Bonnae, MDCCCXXXVI, III, 3.

*** *Cronica lui Vasile Buhăescul Cărnăușul*, ed. Em. E. Kretzulescu, în „Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie”, XIV, 1913 (1914).

Demetrii CYDONII, *Ad Romaeos deliberative*, în „Patrologiae cursus completus”, accurante J.-P. Migne, *Patrologiae Graecae*, t. CLIV, Lutetiae Parisiorum, 1866.

P. DATTA, *Spedizione in Oriente di Amedeo VI conte di Savoia provata con inedite documenti*, Torino, MDCCCXXVI.

Petre DIACONU, *Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècles*, București, 1978.

*** *Documenta Romaniae Historica, D. Relații între Țările Române*, vol. I (1222-1456), Editura Academiei R.S.R., București, 1977.

Ion DONAT, *Revelații toponimice pentru istoria neștiută a românilor*, în „Ramuri”, 1941.

DUCAS, *Istoria turco-bizantină (1341-1462)*, ed. V. Grecu, Editura Academiei R.P.R., București, 1958.

Alexandru ELIAN, *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*, în „Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare”, vol. îngrijit de M. Berza, Editura Academiei R.P.R., București, 1964.

Ioan FERENȚ, *Cumanii și episcopia lor*, Blaj, f.a.

*** *Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României)*, vol. III, Editura Academiei R.S.R., București, 1975.

*** *Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele istoriei României)*, Editura Academiei R.S.R., vol. IV, București, 1982.

Dionisie FOTINO, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Muntenesti și a Moldovei*, Editura VALAHIA, București, 2008.

Joseph GILL, *John V Palaeologus at the court of Louis I of Hungary (1366)*, în „Byzantinoslavica”, XXXVIII, 1, 1977.

Ștefan S. GOROVEI, *Mușatinii*, Editura Albatros, București, 1976.

Nicolae GRIGORAȘ, *Țara românească a Moldovei până la Ștefan cel Mare (1359-1457)*, Iași, 1978.

Maria HOLBAN, *Contribuții la studiul raporturilor dintre Țara Românească și Ungaria angevină (Rolul lui Benedict Himfy în legătură cu problema Vidinului)*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, I, 1956.

Nicolae IORGA, *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, vol. III: *Les fondateurs d'État*, București, 1937.

IDEM, *Noi știri byzantine despre istoria românilor*, în „Revista Istorică”, XX, 1934, 1-3.

IDEM, *Patrahirul lui Alexandru cel Bun: cel dintâi chip de domn român*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. II, t. XXXV, 1912-1913 (1913).

IDEM, *Relații toponimice pentru istoria neștiută a românilor*, I. *Teleormanul*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. III, t. XXIII, m. 14, 1941.

Sergiu IOSIPESCU, *Balica, Dobrotiță, Ioancu*, Editura Militară, București, 1985.

Joannes KINNAMOS, *Deeds of John and Manuel Comnenus*, Translated by Ch. M. Brand, New York, 1976.

Alexandru MADGEARU, *Românii și armata bizantină*, în „Revista de Istorie Militară”, 1-2, 2013.

Vasile MĂRCULEȚ, *Relațiile Imperiului Bizantin și ale republicilor maritime italiene cu Țările Române până în secolul al XV-lea*, Editura ISTROS, Brăila, 2013.

Gy. MORAVCSIK, *Byzantinoturcica, II: Sprachreste der Turkvölker in der byzantinischen Quellen*, Berlin, 1958.

P. MUTAFČIEV, *Bulgares et Roumains dand l'histoire de Pays danubiens*, Sofia, 1932.

Ion I. NISTOR, *Bizantinii în luptă pentru recucerirea Daciei și a Transdanuviei*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. III, t. XXV, m. 15, 1943.

IDEM, *Emanciparea politică a dacoromanilor din Transdanuvia*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. III, t. XXIV, m. 17, 1942.

Francisc PALL, *Encore une fois sur le voyage diplomatique de Jean V Paléologue en 1365/66*, în „Revue des Études Sud-Est Européennes”, IX, 1971, 3, pp. 535-540.

Bogdan PETRICEICU HAȘDEU, *Originile Craiovei 1230-1400*, București, 1878.

*** Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos, *Cronica 1258-1481*, Georgios Sphrantzes, *Memorii 1401-1477*, ed. V. Grecu, București, 1966.

Nicolae SCRIBAN, *Scurtă istorisire și hronologie despre Mitropolia Moldovei*, Paris, 1857.

Georgios SPHRANTZES, *Memorii 1401-1477*. În anexă Pseudo-Phrantzes: Macarie Melissenos, *Cronica 1258-1481*, București, 1966.

Eugen STĂNESCU, *Les «Βλάχοι» de Kinnamos et Choniatès et la présence militaire byzantin au nord du Danube sous les Comnènes*, în „Revue des Études Sud-Est Européennes”, IX, 3, 1971, pp. 585-593.

Sylvestros SYROPULUS, *Vera historia unionis non verae inter Graecos et Latinos sive Concilii Florentini exactissima narration*, edidit R. Creyghton, Gagae-Comitis, MDCLX.

Melchisedec ȘTEFĂNESCU, *Viața și scrisorile lui Grigorie Țamblac*, București, 2010.

Alexandru D. XENOPOL, *Istoria românilor din Dacia Traiană, vol. II: Năvălirile barbare 270-1290*, București, 1925.

Ciprian ZAHARIA, *Iosif I Mușat întâiul mare ierarh roman. Noi mărturii privind viața culturală și spirituală a Moldovei în secolele XIV și XV*, Arhiepiscopia Romanului și Hușilor, 1987.

V. N. ZLATARSKY, *Istorija na bălgarskata dărjava prez srednite vekove*, vol. II, Sofia, 1934.